

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Korea: Oude cultuur, jonge kerk

Zelfbewust christendom

Een kleine drie weken Korea hebben mij boordevol indrukken achtergelaten. Eind september, begin oktober was ik daar. Ik heb er aan twee seminaries colleges gegeven, een paar keer gepreekt, de General Assembly van de Kosin-kerk (onze zusterkerk daar) toesproken, veel mensen gesproken, cultuurschatten en natuurschoon bewonderd en volop genoten van de Koreaanse gastvrijheid en hartelijkheid.

B. Kamphuis ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - B. Kamphuis	
Korea. Oude cultuur, jonge kerk	133
<i>Meditatief</i> - J.B. de Rijke	
Brief	137
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten	
Hoe ontvang je Gods naam?	138
<i>Achtergronden</i> - P.H.R. van Houwelingen	
Nieuw, herzien of Naardens	140
<i>Uit de kerken</i>	143
<i>Kerk en Muziek</i> - J. Smelik	
Psalmen voor nu (1)	144

In twee artikelen wil ik iets van mijn ervaringen daar doorgeven. In dit eerste artikel gaat het over de plaats van het christendom in de Koreaanse samenleving. Het volgende artikel gaat over onze relatie tot de kerken daar.

Een duizendjarig rijk

Korea heeft een oeroude cultuur, zeker vergeleken met Nederland. Ik ben op bezoek geweest in de oude koningsstad Gyeongju, in het Oosten van het land. Het was de hoofdstad van het rijk Shilla, een van de drie koninkrijken die rond het begin van onze jaartelling op het Koreaanse schiereiland te vinden waren. De strijd om de macht tussen deze koninkrijken werd uiteindelijk in de zevende eeuw gewonnen door Shilla. Tot ongeveer 1000 na Christus regeerden de koningen van dit rijk daarna over heel Korea. Dat betekent dat dit in de meest letterlijke zin van het woord een bijna duizendjarig rijk geweest is. Volgens mijn Koreaanse zegslieden is er in de hele wereld geen dynastie te vinden, die zolang aan de macht is geweest. Dat geeft al aan hoe oud de Koreaanse identiteit is. Toen in

de moerassen in de lage landen nog stammen leefden, waarvan wij de namen vrijwel vergeten zijn, had Korea al een hoge beschaving. De indrukwekkende, tweeduizend jaar oude grafheuvels in Gyeongju laten dat zien.

Ook in de latere eeuwen had het land een stabiele en homogene cultuur: in de volgende bijna 1000 jaar, tot het begin van de Japanse bezetting in 1910, hebben nog maar twee dynastieën over Korea geregeerd. In Seoul bezocht ik het paleis van de laatste dynastie, waar tot voor een paar jaar nog prinsessen uit dat koningshuis woonden: prachtige, verfijnde bouwkunst in een schitterend aangelegd park. De Koreaanse beschaving is de eeuwen door het meest beïnvloed geweest door de Chinese. Met China heeft dikwijls intensief contact bestaan op cultureel en wetenschappelijk gebied, terwijl er ook veel handelscontacten waren. Het veelvuldig gebruik van het Chinese schrift (naast het eigen Koreaanse alfabet) herinnert nog daaraan.

De contacten met Japan waren aanzienlijk meer gespannen. Op allerlei plaatsen in Korea word je herinnerd aan Japanse invasies en de verwoestingen die die met zich mee hebben gebracht. Dat heeft geculmineerd in de Japanse bezetting van 1910-1945. Japan oefende toen een zeer hard bewind uit over Korea, dat volledig geannexeerd werd. Tot vandaag toe merk je in Korea hoe diep de afkeer van Japan zit, ook al zijn er op allerlei terreinen weer contacten. Kort na de Japanse bezetting barstte de Koreaanse oorlog uit, van 1950-1953, die resulteerde in de deling van Korea, die nog altijd bestaat. Noord-Korea heeft een hard communistisch regime. Zuid-Korea heeft zich ontwikkeld tot een welvarende democratie. Iedere Koreaan ervaart de scheiding echter als onnatuurlijk en traumatisch: dertienhonderd jaar eenheid wis je niet zomaar uit. Over de wijze waarop de scheiding moet worden beëindigd zijn de meningen echter diep verdeeld, ook onder christenen.

Sjamanisme, boeddhisme, confucianisme

De oude religie van Korea is het *sjamanisme*, dat in heel Noord-oost Azië te vinden is. Sjamanisten geloven dat de natuur bezielt is met geesten. Er zijn heilige bomen, bergen en dieren. De naam verwijst naar de rol van de sjamaan, een man of vrouw die in trance contact kan leggen met geesten van voorouders en andere geesten. Dat geeft de mogelijkheid voor spellingen te doen of bijzondere krachten te laten werken. Ook in het hedendaagse Korea spelen zulke waarzeggers en geestenbezweerders nog een flinke rol. Sommige sjamanen wonen vele jaren op een heilige berg, om zoveel mogelijk geesteskracht op te doen en adverteren daar vervolgens mee.

Eigenlijk is het sjamanisme een onderstroom gebleven, die doorwerkt in de jongere religies: boeddhisme, confucianisme en ook in het

christendom. Overal in het land zie je op de berghellingen kleine begraafplaatsen liggen, met keurig onderhouden grafheuveltjes. Iedere familie eert zo haar eigen voorgelacht. Tegelijk leven velen met het idee dat de geesten van deze voorvaders zich tegen je zullen keren als de begraafplaats niet mooi genoeg is uitgekozen, of slordig wordt onderhouden. Liefde en respect voor ouders en grootouders kan zo samen gaan met sjamanistische vrees voor de voorouders.

In de eerste eeuwen van onze jaartelling kwamen vanuit China ook het boeddhisme en confucianisme Korea binnen. Vanaf de tiende eeuw werd *boeddhisme* de officiële staatsreligie. Nog altijd hangt 30 procent van de Koreaanse bevolking deze religie aan. Prachtige oude Boeddhatempels en -kloosters liggen in de bossen en op de bergen en ook in het hart van Seoul tref je een indrukwekkend Boeddhaheiligdom aan. Ik zag daar honderden vrouwen knielen voor een gouden beeld van Boeddha in een gebed voor hun kinderen die examen moesten doen. Ze zongen ook een soort opwekkingsliederen in een ceremonie waar ik verdrietig van werd: zoveel eer voor een stom beeld.

Boeddhisme doet in bepaalde opzichten denken aan het rooms-katholicisme: de beeldenverering, kloosters met monniken en nonnen, de rol van Bodhisatva's, verschijningen van Boeddha, die met die van roomse heiligen te vergelijken is. Het doel van het boeddhisme is het bereiken van de volmaaktheid door geestelijke verlichting.

Confucianisme heeft altijd naast en gemengd met het boeddhisme bestaan in Korea. Terwijl het boeddhisme zich richt op individuele zelf-perfectie gaat het in het confucianisme om rechtvaardigheid en goed bestuur. Dit kan bereikt worden door de orde te respecteren. In het confucianisme zit een sterk hiërarchische trek, waarin ouders en leraren de top van de piramide vormen. Je bereikt je doel in het leven als je hard werkt, zodat je ouders trots op je kunnen zijn, en vooral als je heel goed je best doet met leren. Dat leren is dan vooral receptief: heel goed luisteren naar je leermeesters. Je herkent het confucianisme in de enorme druk die op Koreaanse leerlingen ligt. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat zitten ze op school, tot ze bijna in slaap vallen boven hun boeken. In de steden zie je 's avonds laat grote groepen geüniformeerde leerlingen op straat, eindelijk vrij van school voor een korte nachtrust. Vakanties en 'vrije' dagen worden besteed aan bijlessen. Het onderwijs is erg prestatiegericht: het gaat erom de beste van je klas te zijn, de beste van je school, toegelaten te worden tot de beste universiteiten. Niet alleen in boeddhistische tempels, maar ook in christelijke kerken wordt daarvoor vurig gebeden.

Modern en welvarend

De cultuur en de godsdiensten mogen oud zijn, Korea is een uitgesproken modern en rijk land. Je ziet er geen bedelaars, je kunt er rustig uit de kraan drinken, overal is elektriciteit beschikbaar en iedereen is voortdurend met zijn of haar mobieltje in de weer. Brede snelwegen verbinden de vele miljoenensteden. De KTX, de Koreaanse variant van de TGV vervoert je met 300 km/u van het ene hypermoderne station naar het andere.

Koreanen maken zich wel zorgen over de stabiliteit van hun economie. Het land heeft weinig grondstoffen en is daardoor in veel opzichten erg afhankelijk van het buitenland. Het enige wat wij hebben zijn 'brains', zeggen ze zelf. Een paar grote concerns maken in economisch opzicht de dienst uit (Hyundai, Samsung, Daewoo) en hebben nauwe relaties met de politiek. Eind jaren negentig, bij de economische crisis die heel Oost-Azië trof, stortte ook de Koreaanse economie in. Opeens was de won, de Koreaanse munt, bijna niets meer waard. Van die recessie heeft het land zich inmiddels hersteld, maar de angst dat het opnieuw kan gebeuren zit nog diep. Ook de spanningsvolle relatie met de buurlanden, vooral met Noord-Korea, blijft een bron van onzekerheid. Dat Korea het niet van grondstoffen, maar van 'brains' moet hebben, verklaart mede de grote nadruk die gelegd wordt op prestaties in het onderwijs. Alle grote steden hebben meerdere universiteiten, het is heel normaal een deel van je studie te volgen in het buitenland (veelal in de USA), geleerdheid staat in hoog aanzien. De confucianistische traditie vermengt zich daarbij met de eisen van de moderne samenleving.

Neon-kruisen

Zo'n veertig jaar geleden kwam de eerste Koreaanse student hier in Kampen studeren, ds. Cha. Zelf zat ik toen nog op het gymnasium en ik vond het heel boeiend via hem met zo'n andere cultuur in contact te komen. Hij leerde mij onder andere het Koreaanse schaakspel, dat hier bekend staat als Go. Sindsdien heb ik nog veel meer over Korea gehoord, van Kore-

één van de grootste verrassingen was de plaats die het christendom in Korea bleek in te nemen

aanse vrienden en leerlingen en ook van Nederlandse Korea-gangers. Er is een druk verkeer tussen gereformeerd Nederland en Korea. Toch bood Korea mij nog vele verrassingen. Eén van de grootste was de plaats die het christendom in Korea bleek in te nemen. Nederland staat bekend als een van oorsprong christelijk land, Korea als een heidens. Maar hier kun je dagenlang rondlopen zonder iets van heden-

daags christendom te merken, terwijl het in Korea juist heel prominent aanwezig is.

Eigenlijk was dat het eerste wat mij opviel. Overal zie je kerkgebouwen: langs de snelwegen, in het centrum van de steden, in de buitenwijken. En dan gaat het niet om kleine gebouwtjes, die je moet zoeken tussen de wolkenkrabbers. Nee, de kerken zijn groot en luxe: indrukwekkende gevels, waarop in grote letters de naam staat aangegeven, hoge torens die allemaal bekroond zijn met een neonkruis. 's Avonds zie je overal die kruisen branden. Je ziet er meer kerken bij elkaar dan in Kampen, en dan zegt wat!

Ook de zondagse kerkgang is opvallend. In een stad als Seoul zie je op zondagmorgen vele mensen op weg naar de kerk, voorzien van bijbel en liedboek. Op grote parkeerterreinen moeten diakenen het verkeer regelen, zo veel bezoekers zijn er. Kinderen gaan naar de zondagsschool, jongelui hebben hun bijbelstudiegroepen en in de kerkdiensten zitten veel jonge mensen. Kortom: de christelijke kerken zijn vitaal en succesvol.

Je zou kunnen zeggen dat het populair is om christen te zijn in Korea. De jonge, hoogopgeleide mensen in de steden zijn veelal christen. De christenen vertellen elkaar ook bekeringsverhalen: 'heb je het al gehoord, die bekende voetballer, of die politicus is ook christen geworden'. Pas vanaf eind negentiende eeuw is het christendom in Korea verbreid, door Amerikaanse zendelingen. Inmiddels is het christendom in Korea getalsmatig net zo groot als het boeddhisme: ongeveer 30 procent van de bevolking. Daarbij moet bedacht worden dat met 'christenen' steeds protestantse of evangelische christenen bedoeld worden. Er zijn ook nog zo'n 10 procent rooms-katholieken.

Aanpassing

In Europa maken we mee dat mensen het christendom op allerlei manieren hebben aangepast aan het hedendaagse levensgevoel, in de overtuiging dat er zo alleen toekomst voor de kerk zou zijn. Theologen gooiden leerstukken overboord die ze als overkillige ballast

beschouwden: de drie-eenheid, de maagdelijke geboorte, de lichamelijke opstanding en nog vele andere. In de kerkmuziek werden populaire trends gevolgd om bij de tijd te blijven. En zo kun je nog een

heleboel al dan niet geslaagde aanpassingen opnoemen.

In Korea is ook sprake van aanpassing, maar dan juist de andere richting uit. Het boeddhisme past zich in bepaalde opzichten aan om te kunnen concurreren met de succesvolle christelijke kerken. Ik vertelde al dat ik in Seoul getuige was van een boeddhistische eredienst. Er werd daar gezongen uit mooie zwarte boek-

jes met dundrukpapier en ritssluitingen. De melodieën deden me erg denken aan christelijke opwekkingsliederen. Dus ik zei tegen mijn begeleider: het lijken wel christelijke liederen. Toen vertelde hij me dat het hele idee van 'zingen in de kerk' inderdaad door boeddhisten was overgenomen van de christenen. Ze wilden ook hun eigen liedbundels hebben en schreven hymnen voor Boeddha op melodieuze die leken op die uit de kerken. Kennelijk dachten ze: 'als de christenen daarmee mensen kunnen trekken, moet dat ons toch ook lukken'.

'als de christenen daarmee mensen kunnen trekken, moet dat ons toch ook lukken'

Ook in een ander opzicht is sprake van aanpassing: de boeddhistische heiligdommen lagen vanouds vooral ver buiten de steden, in de bergen en bossen. Slechts een enkele tempel was in de stad te vinden. Maar in reactie op de christelijke expansie gaan nu ook de boeddhisten ertoe over de mensen op te zoeken waar ze zijn: in de steden. Christelijke strategieën worden overgenomen vanwege gebleken succes.

Succesvol christendom

Het Koreaanse christendom heb ik leren kennen als zelfbewust en assertief. Nergens in Oost-Azië is de evangelieprediking zo succesvol geweest als hier. In Japan zijn de christelijke kerken altijd klein gebleven, in China is er de voortdurende druk van de overheid, in Noord-Korea is er verschrikkelijke vervolging. Maar in

Zuid-Korea heeft het evangelie grote kracht getoond en het toont die kracht nog steeds. Dat is iets of heel erg dankbaar voor te zijn. Het is iets geweldigs om als gereformeerde uit Nederland in een land zo ver weg, met een zo verschillende cultuur en geschiedenis en met een onverstaanbare en onleesbare taal toch zoveel geestelijke verwantschap te vinden. Wat heeft God daar grote dingen gedaan!

Het is ook iets om van te leren. Hier in Nederland hebben we toch de neiging om ons haast te verontschuldigen voor het feit dat we nog geloven. De hoofdstroom gaat nu eenmaal de andere kant op. We weten wel dat het niet ouderwets is om te geloven in Jezus Christus, maar we weten ons toch nauwelijks aan die indruk te onttrekken. Een bezoek aan Korea kan je daarvan heel goed genezen. Natuurlijk heeft het ook zijn schaduwzijden. Soms lijkt het alsof cijfers over kerkgangers en bekeerlingen in het Koreaanse christendom centraal staan. Vooral de verhalen over sporthelden en politici geven te denken. Het gaat toch niet om de wijzen, de machtigen, de voorname mensen. Het gaat om het evangelie van kruis, waarin het dwaze van God wijzer is dan de mensen en het zwakke van God sterker dan de mensen (1 Kor. 1). Succesvol christendom heeft zijn eigen gevaren. Maar dat neemt niet weg dat God grote dingen gedaan heeft en grote dingen doet in Korea. Er is alle reden om zijn Naam daarvoor te prijzen!

Prof. dr. B. Kamphuis is hoogleraar dogmatiek aan de Theologische Universiteit te Kampen.

Gegevens over Korea heb ik onder meer ontleend aan H. van der Lugt, Korea. Mensen. Politiek. Economie. Cultuur. Milieu (Landenreeks), Amsterdam/'s Gravenhage: NIT/Novib 2001

KERNREDACTIE:

Dr. E.A. de Boer,
Prof. Dr. B. Kamphuis

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Drs. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma,
Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten,
J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, Drs. E. Brink, J.M. de Jong,
Ds. G. Riemer, Dr. J. Smelik,
Drs. H. Veldman

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,50 per jaar
abonnementsprijs per 01-01-2006 € 49,95
studenten € 19,50;
buitenland € 109,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-
nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom
verkrijgbaar bij de Chr. Blinden-
bibliotheek voor blinden en slecht-
zienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Brief

Uit opgravingen

Lucas 17,30-32

Denkt aan de vrouw van Lot!

J.B. de Rijke ■

Lieve Saar,

Eindelijk tijd voor een brief. Ik mis jullie echt! Wat hebben we elkaar al lang niet meer gezien. Hoe gaat het met jullie? Met ons gaat het goed. Onze dochters hebben kennis gekregen aan twee heel aardige jongens. Hun vaders hebben goed lopende bedrijven. En Lot is gevraagd om in de poort te zitten. Moet je je voorstellen, mijn Lot. Ik ben zo trots op hem. Maar hij heeft het ook wel verdiend. Hij heeft zo hard gewerkt en is vriendelijk voor iedereen. Hij is altijd heel behulpzaam en zeer wijs. Ik zie wel eens dat hij het moeilijk heeft met het taalgebruik van de Sodomieten. En hij moppert op sommige gewoontes. En ik begrijp niet waarom hij niet zo enthousiast is over onze aanstaande schoonzoons. Maar ja, mijn mopperaartje heeft het toch maar goed gedaan.

Even tussen ons als vrouwen. Ik begrijp die Bram van jou niet. Ik vind het natuurlijk wel heel tof dat hij een tijdje terug mijn Lot als eerste liet kiezen. En ik ben ook heel trots op mijn man dat hij voor de buurt van Sodom koos. Je kunt merken dat hij een neus heeft voor zaken. Zo goed als het met ons hier gaat is het nog nooit geweest. Maar waarom heeft jouw Bram er nu toch voor gekozen om een beetje als nomade met jullie vee mee te trekken? Daar ben jij nu ook de dupe van! Wat hebben jullie er nu aan dat je heen en weer trekt in een land dat niet van jullie is maar dat je alleen maar beloofd is door God. Zo kun je toch nooit een vast bestaan opbouwen zoals we dat hadden toen we uit Haran vertrokken? En die offers die Bram heeft gebracht lijken ook niet echt veel effect te hebben. Wat zijn jullie nu uiteindelijk opgeschoten. Of ben je nu wel in verwachting? Waarom komen jullie niet gewoon deze kant op.

.....

Saar, ik weet niet wanneer ik deze brief kan afmaken. Er is iets gebeurd. Ik moet zo weg. Ik schreef je toch hoe trots ik was op mijn Lot. Nu, vandaag heeft hij wel een heel stomme streek uitgehaald. Hij heeft twee vreemdelingen uitgenodigd in ons huis. Dat was natuurlijk vragen om moeilijkheden. Wij hebben het hier in Sodom helemaal niet zo op vreemdelingen. Wat heeft Lot toch beziel! Heel de stad hebben we nu tegen ons gekregen. Ze willen die vreemdelingen hebben om er plezier mee te maken. En wat doet Lot? Hij zegt dat het kwaad, zonde is wat ze willen doen. Waarom moet hij dat nu zo vroom zeggen. Hij lijkt jouw Bram wel. Wat kan hem nu die anderen schelen. Wat interesseert hem nu die vreemdelingen. Ja, hij is echt gek geworden. Want hij bood onze dochters aan in plaats van die vreemdelingen. En nu zeggen die vreemdelingen dat ze de stad gaan verwoesten en dat wij nu moeten vluchten. En Lot gelooft het ook allemaal. Alsof ze een boodschap van God brengen. Lot ziet ze volgens mij ondertussen vliegen. Onze schoonzoons zijn daar ook van overtuigd. Zou God ons nu waarschuwen en ons helpen om te vluchten? God heeft ons helemaal nog niet zo geholpen in ons leven en dan nu wel? Wat we hier hebben, hebben we met eigen handen opgebouwd. En je denkt toch niet dat ik alles hier zomaar in de steek laat. Onze vrienden en vriendinnen, mijn huis met alles erop en eraan, onze positie in de stad. Mooie jongen die mij hier vandaan krijgt. Ik wil best even samen met mijn dochters met Lot meegaan maar ik geloof helemaal niets van die boodschap van die vreemdelingen. Reken erop dat we terugkomen. Nu Saar, je hoort nog van me. Vergeet je me niet?

Ds. J.B. de Rijke is predikant van de Gereformeerde Kerk te Krimpen a.d. IJssel

Hoe ontvang je Gods Naam?

wandelen met God

Hoezo ontvangen?
Die draag ik toch al?

B. Luiten ■

Mijn zegen krijg je mee

De HEER zei tegen Mozes, dat Aäron en zijn zonen zijn Naam over het volk moesten uitspreken. Als een steeds terugkerend ritueel: 'leg mijn Naam op het volk' (Num. 6:22-27). Zou men zich nooit hebben afgevraagd: die Naam draag ik toch al? Die kreeg ik vorige week ook al mee? Is dat niet meer geldig of zo? Ja, wel geldig. Maar God wil kennelijk niet dat zijn Naam verleden tijd voor ons wordt. Dat we ergens in ons geheugen moeten graven om die tegen te komen. Hij heet niet: 'Ik was die Ik was', maar 'Ik ben die Ik ben'. Of in de taal van de NBV: 'Ik ben die er zijn zal' (Ex. 3:14). Dat gaat over vandaag en morgen. Steeds gaan de zegenende handen omhoog, komt de Naam over je heen. Met even zo vaak de vraag: 'hoe ontvang je die?' en 'hoe ga je die dragen?'

God is hier

De Naam heeft iets onverzettelijks. God is onafhankelijk van ons, Hij is Zichzelf. Hij heeft daar de macht voor, Hij heeft leven in Zichzelf. Toch ligt het accent anders, wat in de NBV beter uitkomt: het gaat niet zozeer over Gods bestaan, maar over zijn *aanwezigheid*. 'Ik zal er zijn' kan kortweg de vertaling zijn (Ex. 3:14). 'Ik ben er'. Dat zijn simpele woordjes, maar verkijk je daarop niet. Want ze worden gesproken in een bijzondere situatie. Stel je voor dat je aan het skiën bent. Geweldig mooi, totdat je van de piste afraakt. Je komt in een val die niet te stuiten is, je glijdt en je glijdt, je stort in een spleet, vele meters diep, dieper dan je ooit voor mogelijk hebt gehouden. Daar lig je onbereikbaar, niet te vinden, ten dode opgeschreven. Als je dan toch na verloop van tijd door iemand in je oor hoort fluisteren 'ik ben er', gaat alles in je tintelen. Hoe is dit mogelijk?! Met hoeveel inzet van eigen leven is daar iemand afgedaald? Is hier iemand bij mij? Zo is zijn Naam. *Hoogst bijzonder op deze diepte.* Vol ontferming, liefde en vergeving. Ook vol gerechtigheid: Hij haalt je eruit en zet je recht op je benen (Rom. 1:16,17). En één al belofte: zo is Hij, zo doet Hij morgen weer.

Muziek in je oren

Hoe ontvang je die Naam dan? Ik zou zeggen: als muziek in je oren! Als verrassing voor jezelf en je hele omgeving. Te midden van alle ravage en vervreemding, ver van de hemelse harmonie, klinkt: *Hij is hier!* Zo wil Hij worden genoemd. Hoe Aäron die naam mocht meegeven komt in de NBV weer als nieuw op ons af:

'Moge de HEER u zegenen en u beschermen, moge de HEER het licht van zijn gelaat over u doen schijnen en u genadig zijn, moge de HEER u zijn gelaat toewenden en u vrede geven'.
(Num. 6:22-27)

Het klinkt als een wens, maar het is méér. Het is een toezegging, een *belofte*, niet gericht op een verder gelegen toekomst, maar aansturend op gelovige aanvaarding. Zoals Jezus later zijn discipelen zou leren: een zegen kan worden ontvangen, hij kan ook ongebruikt retour afzender worden gestuurd (Luk. 10:6). Even goed opletten dus, zo vaak die Naam over je komt.

En goed luisteren. Vanouds is in deze drie regels van de Naam iets gehoord van de drie Personen in God:
-de HEER die beschermt is de Vader in zijn liefde en almacht,
-de HEER die het licht brengt en genade geeft is de Zoon, die uit de hemel op aarde is neergedaald,
-de HEER die je terugbrengt voor Gods gelaat en doet delen in zijn harmonie is de Heilige Geest, die je bij Jezus inlijft.
Dat was toentertijd nog toekomst, en toch in deze zegen al aanwezig. Nu krijgen we die volle werkelijkheid over ons heen. *Hij is er!* Drieënig actief, reddend en daarin vastberaden. *Hij is bij je*, om je heen, in je hart. Die Naam wordt als een lied in je:

'Daarom zal, Heer, ons lied een loflied zijn, dat in ons zingt met eindeloos refrein. Prijzend uw liefde, heffen wij het aan: Heer, onze God, hoe heerlijk is uw naam'.
(NG 74:4)

Moed in je hart

Hoe ontvang je die Naam?

Om te gebruiken als een vaste burcht, een versterkte toren (Spr. 18:10). Die Naam is vol redding en behoud, ongeacht wat er met je gebeuren kan in dit aardse bestaan. Een Naam om op te vertrouwen, om daardoor te *durven*, om als christen er te zijn voor anderen, ongeacht hoe die daarop eventueel reageren.

Laatst zag ik een grappig plaatje van een gelovig stel dat op het punt staat de deur uit te gaan, maar dan net ziet dat de buurvrouw ook vertrekt. Doen ze toch net nog even hun deur dicht, om te wachten tot ze uit het zicht verdwenen is. 'Want', zegt de één tegen de ander, 'ze stelt altijd zulke lastige vragen'.

Dat is precies het tegenovergestelde. Misschien ook wel herkenbaar. Het *niet* durven, omdat je vergeet welke Naam je draagt. Volgens mij is dit het 'ijdel gebruik' waar God voor waarschuwt. 'IJdel' in de zin van 'het stelt niets voor', net zo weinig als een zeepbel die uit elkaar spat. Die zonde kan een heiden niet begaan eigenlijk, want hij draagt die Naam niet, maar wel iemand die net gezegend werd. Als die Naam geen betekenis voor je heeft, als die niet van waarde is, als je toch alleen naar jezelf kijkt, had de HEER je net zo goed niet kunnen zegenen.

Gods Naam is om te *gebruiken*. Ontvang die Naam dan terwijl je je dat voorneemt. Dat je steeds zult bedenken, in alle moeilijke situaties: *de HEER is hier ook*.

De 'vaste burcht' is niet alleen om van te zingen, maar om mee te rekenen. Zo kon Luther voor de keizer staan: 'ik kan niet anders, God helpe mij'. Zo hebben heel wat christenen gesproken in moeilijke omstandigheden, soms met de doodstraf als gevolg. Terwijl ze bleven vertrouwen op Gods nabijheid, in leven én in sterven, op aarde én in de hemel. Bekend is het lied dat soms gezongen werd op het schavot, om te klinken als iemands laatste woorden hier:

*'U looft d' apostelschaar in heerlijkheid, o Heer.
Profeten, martelaars vermelden daar uw eer.
Door heel uw kerk wordt steeds, daarboven, hier beneden,
In strijd en zegepraal, uw grote naam beleden'.*
(Gez. 30:2)

Aan de gemeente te Filadelfia wordt geschreven: 'want ook al hebt u weinig invloed, u bent trouw gebleven aan wat Ik heb gezegd *en hebt mijn naam niet verloochend*' (Opb. 3:8). Verloochenen is miskennen, ontkennen, loslaten, zodat de inhoud uit je leven verdwijnt. Zo kruipen mensen in hun schulp en worden kerken naar binnen gericht. Terwijl de kracht van de Naam juist blijkt (en blijken kan) als je er wat mee doet.

Hoop voor de wereld

We mogen niet vergeten, dat Gods Naam ook is uitgeschreven in zijn werken, in heel de schepping en onderhouding van deze wereld (Psalm 8). Ook zo komt die over ons heen, en niet alleen over ons.

Niet dat iedereen dat beseft, maar die kant gaat het wel uit. De Naam heeft ook een richting in zich, om zo te zeggen. We lezen over de Zoon na zijn lijden, sterven en opstaan:

'Daarom heeft God hem hoog verheven en hem de naam geschonken die elke naam te boven gaat, opdat in de naam van Jezus elke knie zich zal buigen, in de hemel, op de aarde en onder de aarde' (Fil. 2:9-10).

Hetgeen door Jesaja al precies zo was geprofeeteerd, in de naam van de HEER, met de oproep tot *alle volken* om tot God terug te keren en zich te laten redden (Jes. 45:22, 23).

Sterk komt daarin naar ons toe, dat de Naam genoemd wil zijn. *God is hier!* Dit is zijn wereld, daar is voor betaald, alles wordt opnieuw op Hem gericht. De bergen gaan vrede dragen, de heuvels heilig recht. Ja, elke koning zal voor Hem zich buigen (Psalm 72). Hoe ontvang je die Naam dan, steeds opnieuw aan het begin van je werkweek? Met de bedoeling dat je die indraagt in je werk, in je werkomgeving, in je contacten, in de maatschappij, in de wereld. Dat is de richting. Zo wordt het een Naam die je meeneemt. Naar de toekomst die erin zit: *'Ik ben die er zijn zal'*.

Wie draagt wie uiteindelijk?

Jij draagt de Naam, en die Naam draagt jou.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

Spelen met woorden

Bundel gedichten ter bemoediging en troost, over betrokkenheid en verwondering in het leven, van MariAnne Hummel. Uitgave Cedrus. ISBN 90 5294 321 4 € 11,40

Verkrijgbaar bij de boekhandel en de uitgever

Cedrus Uitgeverij, Postbus 7, 9780 AA Bedum
Tel. (050) 301 21 44, info@profiel.nl, www.profiel.nl

Kunt u even bijlichten?

Over chatten, humor en God. Plm. 90 columns. Gerry Buitenwerf plaatst moderne begrippen op een leuke manier in een Bijbels perspectief. Uitgeverij Cedrus. ISBN 90 5294 323 0 € 9,50

Verkrijgbaar bij de boekhandel en de uitgever

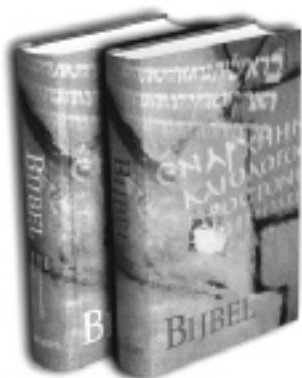
Cedrus Uitgeverij, Postbus 7, 9780 AA Bedum
Tel. (050) 301 21 44, info@profiel.nl, www.profiel.nl

Nieuw, Herzien of Naardens?

Een drietal recente bijbelvertalingen met elkaar vergeleken op de proloog van het Johannes-evangelie

P.H.R. van Houwelingen ■

Bij het verschijnen van de Nieuwe Bijbelvertaling, najaar 2004, oogstte het door Henk Pietersma gemaakte omslagontwerp van de standaardeditie veel bewondering. Graag sluit ik me daarbij aan, speciaal met het oog op de twee bijbelcitaten die in het ontwerp verwerkt zijn. De

Hebreeuwse tekst van Genesis 1,1 vloeit over in de Griekse tekst van Johannes 1,1 volgens de eerbiedwaardige codex Sinaiticus. Johannes als vervolg op Genesis. In het begin schiep God de hemel en de aarde - In het begin was het Woord, het Woord was bij God en het Woord was God. Beter kan het principe van intertekstualiteit niet in beeld gebracht worden.

Het Woord vooraf

De evangelist Johannes heeft zijn boek voorzien van een woord vooraf, de zogeheten proloog. En die sluit rechtstreeks aan bij het boek Genesis. Het is een kerntekst uit de bijbel, waarmee Johannes de toon zet voor het vierde evangelie. In het begin, toen God de hemel en de aarde schiep, was het Woord. En dat Woord is mens geworden, een mens van vlees en bloed. Johannes schrijft het evangelie van het Woord. Jezus Christus is het Woord vooraf!

Hetzelfde jaar 2004 leverde nog twee andere bijbelvertalingen in het Nederlands op. Terwijl een eerste deelluitgave van de Herziene Statenvertaling werd gepubliceerd, kwam het project van de zogeheten Naardense Bijbel tot voltooiing. Zo beschikken we in totaal over drie ver-

schillende bijbelvertalingen uit 2004.¹ Ik wil deze drie recente vertalingen met elkaar gaan vergelijken. Ze verschillen nogal wat de achterliggende vertaalprincipes betreft. Toch hebben ze gemeen dat ze alledrie gebruikt worden binnen gereformeerd Nederland. Daarom is een vergelijking zinvol. Omdat ik me wil concentreren op het resultaat, zoals bijbellezers dat voor zich zullen zien, ga ik niet nader in op de vertaalprincipes.² Ik leg deze drie vertalingen gewoon naast elkaar op die bijbelse kerntekst, de proloog van Johannes. Ik kijk vooral vanuit mijn ervaring als exegeet naar deze vertalingen. Door ze op zeven onderdelen te vergelijken binnen een beperkt maar centraal tekstgedeelte, komen we vanzelf knelpunten op het spoor die van belang zijn voor het bijbelvertaalwerk in de gereformeerde traditie.

Voorbeeld I: Johannes 1,1

NBV	In het begin was het Woord, het Woord was bij God en het Woord was God.
HSV	In het begin was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God.
NB	Sinds het begin is er het spreken; dat spreken is God nabij, ja God zelf is dat spreken.

De proloog van Johannes wordt geïntroduceerd door drie korte zinnen, met steeds 'het Woord' (ho logos) als onderwerp en met steeds hetzelfde werkwoord: was (èn). Elke lezer van het evangelie dient zich vooraf te realiseren wanneer, waar en wie het Woord was.³

Wanneer	In het begin was het Woord
Waar	en het Woord was bij God
Wie	en God was het Woord

Alle drie de vertalingen gebruiken in hun weergave van het eerste zinnetje uit vers 1 dezelfde formulering als het boek Genesis. Het is duidelijk dat de proloog daarnaar verwijst, misschien zelfs een leesaanwijzing geeft. NBV en HSV stemmen overeen, terwijl de NB afwijkend is. Ik ga nu voorbij aan het feit dat daar in heel de proloog de tegenwoordige tijd wordt gebruikt als weergave van de Griekse aoristus; dit heeft

te maken met een vertaalbeslissing die ter wille van de levendigheid in verhalende stof welbewust is genomen voor heel de bijbel, zowel het Oude als het Nieuwe Testament.⁴ In Genesis vertaalt de NB: “Sinds het begin is God schepper - van de hemelen en de aarde” en in Johannes: “Sinds het begin is er het spreken”. Zo is het trouwens helemaal geen verhalende stof meer, noch in Genesis noch in Johannes, maar er lijkt een soort algemene stelling geformuleerd te worden over wat bestaat ‘sinds het begin’.

Nu is deze vertaling voor het Griekse *en archèi* beslist onjuist; het zou wel de weergave kunnen zijn van 1 Johannes 1,1: Wat er was vanaf het begin... (*ap’archèi*). En gecombineerd met het gebruik van de tegenwoordige tijd wordt in de NB wegvertaald wat juist de kern is van wat de proloog van Johannes tegen de achtergrond

God heeft een Woord voor heel de wereld!

van het boek Genesis zeggen wil: voordat de wereld tot stand kwam (vers 3: *egeneto*) door het spreken van de Schepper, in het allereerste begin, was (vers 1: *èn*) daar al de ongeschapen Logos.⁵

Volgens sommige exegeten zou Johannes met deze Logosfiguur een wijsheidschristologie presenteren, ingegeven door een personificatie van de Wijsheid uit het gelijknamige boek en uit het boek Spreuken. Maar deze hypothese is niet zonder kritiek gebleven. Vrouwe Wijsheid geeft alleen een concreet voorbeeld van personificatie. In het vierde evangelie komt het begrip ‘wijsheid’ nergens voor. Maar de proloog refereert inhoudelijk aan het scheppingsverhaal uit Genesis, vooral aan het soevereine spreken waarmee de Schepper deze wereld tot stand heeft gebracht. Tot tien keer toe lezen we in Genesis 1 de formule: ‘En God sprak’. En zo gebeurde het. Een creatieve Godsspraak ligt aan de schepping ten grondslag. De bedoelde Logos is de verpersoonlijking en verwerkelijking van dit herhaalde beginwoord.⁶ Door een concept te kiezen dat zowel in de joodse als in de Grieks-Romeinse wereld herkenbaar was, gaf Johannes zijn evangelie universele zeggingskracht.⁷ God heeft een Woord voor heel de wereld!

De vertaling ‘het spreken’ uit de NB maakt de Logos echter tot iets onpersoonlijks. Weliswaar verwijst het standaardlexicon van Liddell/Scott/Jones voor de basisbetekenis van *logos* naar het werkwoord *legein*, maar het wordt nergens in deze betekenis binnen een tekst aangewezen. Niet het spreken zelf maar het gesprokene wordt met *logos* aangeduid. Het Grieks heeft hier geen gesubstantiveerd werkwoord (*to legein*), maar een zelfstandig naamwoord met mannelijk lidwoord.⁸ Van dat Woord zegt vers 14 dan ook dat het mens is

geworden en onder ons heeft gewoond. Hij heeft bij ons zijn tent opgeslagen, vertaalt de NB heel mooi. Daarover volgende week meer. Het gaat blijkbaar om een persoon die er al was toen de wereld geschapen werd, iemand uit Gods nabijheid, iemand die zelf God is. Hij wordt het Woord bij uitstek genoemd, want in Hem heeft God zich heel duidelijk uitgesproken.

‘Dat spreken is God nabij’ - deze vertaling van het tweede zinnetje uit vers 1 door de NB suggereert een dubbelzinnige formulering in het Grieks. God nabij zou je immers kunnen opvatten als: het spreken is God in een nabije vorm, zodat God al sprekend dichterbij ons komt. Is het spreken God nabij of is het bijna God? Maar het Grieks heeft de prepositie *pros*, gevolgd door een ondubbelzinnige accusativus van richting of plaats. Dus moeten we vertalen: het Woord was ‘tot God gericht’, ‘op God betrokken’ of eenvoudigweg ‘bij God’. Blijkbaar heeft het Woord een zelfstandige existentie, maar tegelijk is het existentieel met God verbonden. Nabijheid markeert immers een persoonlijke relatie.

Het derde zinnetje uit vers 1 is door de NB vertaald als: ‘Ja God zelf is dat spreken’. Hier wordt meer gezegd dan in de grondtekst staat, want het Grieks mist het woordje *autos*. De toevoeging van ‘zelf’ werkt bovendien misleidend, want nu wordt de indruk gewekt dat God zelf het onderwerp is, terwijl grammaticaal gezien alleen *ho logos* het subject kan zijn. Alleen gaat het predikaatsnomen *theos* nadrukkelijk voorop. Enerzijds is het Woord te onderscheiden van God, maar anderzijds is het aan God gelijk. Het heeft deel aan het goddelijke leven. En dat laatste wil Johannes vooral benadrukken, de wezensgelijkheid tussen God en het Woord dat wij kennen als een medemens. Het mensgeworden Woord was en is God.⁹

Voorbeeld II: Johannes 1,5

NBV	Het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet in haar macht gekregen.
HSV	En het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet begrepen.
NB	Het licht schijnt in de duisternis: de duisternis heeft het niet opgenomen.

Bij dit voorbeeld stuiten we op een verschil tussen de vroegere en de huidige vertaaltraditie, als het gaat om het verwoorden van de confrontatie tussen het licht en de duisternis. In heel het evangelie naar Johannes vormen licht en donker een scherp contrast (zie bijvoorbeeld Joh. 3,19-21; 8,12; 12,35-36). Dit contrast blijkt direct al opgeroepen te worden door de proloog, omdat het Woord een unieke bron is van leven en licht. Net als bij de schepping wordt

door het licht alle duisternis verdreven. Het allereerste woord dat God sprak in de door Hem gecreëerde wereld was: ‘Laat er licht zijn’. Het Woord is levenslicht voor mensen. Dit licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet ‘gegrepen’, zegt Johannes. Maar wat moeten we precies verstaan onder ‘grijpen’? Het in het Grieks gebruikte werkwoord (*katalambanein*) kan op twee manieren worden opgevat:

(1) grijpen met de hand: overmeesteren, overwinnen;

(2) grijpen met het verstand: begrijpen, aanneemen.

De Vulgaat vertaalde zo dat beide opties mogelijk zijn: *Et lux in tenebris lucet, tenebrae eam non comprehenderunt*. Maar dat kan in het Nederlands niet. Vertalen is kiezen. De vroegere vertaaltraditie gaf sinds Origenes over het algemeen de voorkeur aan de betekenis ‘grijpen met de hand’, maar tegenwoordig kiest men liever de betekenis ‘grijpen met het verstand’. Dit past beter bij de sfeer die het Johannes-evangelie oproept, zo is de gedachte. Vandaar vertalingen als: ‘de duisternis heeft het niet begrepen’ (HSV) of ‘de duisternis heeft het niet opgenomen’ (NB). In deze donkere wereld blijft Gods licht onbegrepen. Mensen willen het niet aanvaarden en daarom vindt het nauwelijks erkenning. Duisternis is dan een soort geestelijke verblinding van mensen die het waarachtige licht niet willen zien: Hij kwam tot het zijne, maar de zijnen hebben Hem niet aangenomen (Joh.1,11).

Opmerkelijk genoeg grijpt de NBV echter weer terug op de vroegere vertaaltraditie: ‘de duisternis heeft het niet in haar macht gekregen’. Een terechte keuze. Te vergelijken is wat Jezus zelf heeft gezegd: “Nog een korte tijd is het licht bij u. Ga uw weg zolang het licht is en laat de duisternis u niet overvallen” (Joh.12,35).¹⁰ Duisternis is niet slechts de afwezigheid van licht. Je kunt erdoor overvallen worden, als door een agressieve en gevaarlijke macht. Maar evenals op de eerste scheppingsdag, toen de duisternis moest wijken voor het licht, is ook nu het licht van het goddelijke Woord dat in de wereld schijnt onoverwinnelijk. Het kan door de macht van de duisternis niet geabsorbeerd of verzwoegen worden. Zo gelezen, eindigt het eerste gedeelte van de proloog niet in mineur, maar met een hoopvol gegeven: Goddank is de duisternis er nooit in geslaagd de eeuwige vlam van het Woord te doven!

Voorbeeld III: Johannes 1,8-9

NBV	Hij was niet zelf het licht, maar hij was er om te getuigen van het licht: het ware licht, dat ieder mens verlicht en naar de wereld kwam.
HSV	Hij was het licht niet, maar <i>was gezond</i> om van het licht te getuigen. <i>Dit</i> was het waarachtige licht, dat bij zijn komst in de wereld ieder mens verlicht.
NB	Niet hijzelf is het licht, nee,- hij is er om te getuigen van het licht: het is het waarachtige licht dat iedere mens wil verlichten, komende tot de wereld.

In vers 6-9 brengt de proloog het getuigenis van Johannes de Doper ter sprake. Hij was niet zelf het licht, maar hij trad op als getuige van het licht. Het waarachtige licht dat ieder mens verlicht, was komende in de wereld (*erchomenon eis ton kosmon*).

Hier rijst de exegetische vraag op wie het komen in de wereld betrekking heeft. Gezien de woordvolgorde in het Grieks zou je kunnen denken dat het gaat over ieder mens die ter wereld komt. Een andere optie is dat van het Licht gezegd wordt dat het naar de wereld kwam. De woorden ‘dat ieder mens verlicht’ worden dan opgevat als een tussenzin. Zo is de vertaalkeuze van de NBV uitgevallen;¹¹ de HSV maakt er een hoofdzin van, maar neemt eveneens het licht als onderwerp. De NB is niet erg duidelijk; vermoedelijk heeft men een formulering gekozen die beide mogelijkheden open laat. Intussen wordt de lezer hierdoor nodeloos in onzekerheid gelaten. Immers, in het Johannes-evangelie wordt ‘komen in de wereld’ altijd betrokken op de komst van Jezus Christus. Hij is het waarachtige licht dat naar deze wereld kwam. Dit zal Hij zelf tot twee keer toe zeggen, zoals we lezen in Johannes 3,19 en 12,46.¹²

Waar het Grieks van de proloog enigszins ambivalent is, moeten vertalers het idioom van het boek als geheel in rekening brengen om tot een verantwoorde keuze te komen.

En dan blijkt dat vers 9 een contrast vormt met vers 8. Wie was het licht niet, wie was het wel? Toen Johannes de Doper, die zelf het licht niet was (*ouk ên*), kwam getuigen van het licht, was het licht al komende (*ên...erchomenon*). Johannes had als levenstaak de mensen voor te bereiden op de komst van Jezus, Gods licht voor de wereld. Het waarachtige licht, dat ieder mens verlicht, was dus in aantocht en stond zelfs op het punt van verschijnen.

Wordt vervolgd

Tot zover de eerste drie vertaalvoorbeelden in deze vergelijking tussen de Nieuwe Bijbelvertaling, de Herziene Statenvertaling en de Naardense Bijbel. Aan een conclusie zijn we op dit moment nog niet toe. Duidelijk is wel dat vertalers steeds weer keuzes moeten maken. Soms blijkt daar een heel verhaal aan vast te zitten. Bijbelvertalen voor gereformeerd Nederland kan blijkbaar op verschillende manieren. Volgende week volgt eerst nog een bespreking van vier andere vertaalvoorbeelden uit de proloog van het Johannes-evangelie. Daarna gaan we de balans opmaken.

Prof.dr. P.H.R. van Houwelingen is hoogleraar Nieuwe Testament aan de Theologische Universiteit te Kampen (Broederweg)

- 1 *De Nieuwe Bijbelvertaling*. Heerenveen: Uitgeverij NBG / 's-Hertogenbosch: Katholieke Bijbelstichting, 2004 (verder afgekort als NBV); Pieter Oussoren, *De Naardense Bijbel*: de volledige tekst van de Hebreeuwse Bijbel en het Nieuwe Testament. Vught: Skandalon, 2004 (verder afgekort als NB); Bijbel: in de herziening van de Statenvertaling (deeluitgave). Heerenveen: Jongbloed, 2004 (verder afgekort als HSV).
- 2 Kort na het verschijnen van de NBV gaf ik een eerste impressie op basis van enkele voorbeelden uit het vierde evangelie. 'Het oude Johannes-evangelie in de Nieuwe Bijbelvertaling', *De Reformatie* 80 (2004): 124-126; 145-147.
- 3 P.H.R. van Houwelingen, Johannes. *Het evangelie van het Woord (Commentaar op het Nieuwe Testament)*. Kampen: Kok 1997, tweede druk 2004, 44.
- 4 De NB beargumenteert deze ingrijpende vertaalbeslissing niet, maar beroept zich op twee niet onomstreden voorgangers, het Tora-commentaar van Rasji (11e eeuw) en de Franse bijbelvertaling van André Chouraqui (20ste eeuw). Tamelijk laconiek wordt door het vertaal- en redactieteam in een 'Ter verantwoording' opgemerkt: "De tijd zal in nader onderzoek moeten leren of we te maken hebben met een vrijheid van twee vertalers of met hoe het bijbelverhaal voor veel hoorders werkelijk heeft geklonken" (Naardense Bijbel, 1620).
- 5 Hartwig Thyen, *Das Johannesevangelium (Handbuch zum Neuen Testament)*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, 65-66. Thyen wijst erop dat 'in het begin' niet alleen de eerste woorden zijn uit Genesis, maar tegelijk ook de boektitel vormen.
- 6 Jammer genoeg is de hypothese van de wijsheidschristologie bij Johannes in aangepaste vorm ook terechtgekomen in de Studiebijbel. Het vierde evangelie zou het klimaat ademen van de hemelse wijsheid uit de joodse wijsheidstheologie. Zie 'Jezus en het evangelie naar Johannes', in: J.C. Bette, G. van den Brink, A.W. Zwiep (eds.), *Studiebijbel, deel 1: Inleiding en Synopsi*. Veenendaal: Centrum voor Bijbelonderzoek, 2003, 205-213. Indringende kritiek op deze hypothese is te vinden in de dissertatie van Masanobu Endo, *Creation and Christology. A Study of the Johannine Prologue in the Light of Early Jewish Creation Accounts*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002.
- 7 Zie verder Van Houwelingen, Johannes, 56-60. Opmerkelijk is dat het persoonlijke gebruik van de term logos een dwarsverbinding vormt tussen de drie soorten johanneische geschriften (Joh. 1,1-5; 1 Joh. 1,1-3; Op. 19,13).
- 8 De Vulgaat vertaalt dan ook niet met dicere, maar zegt: In principio erat verbum.
- 9 Zie voor een uitvoerige bespreking: Murray J. Harris, *Jesus as God. The New Testament Use of Theos in Reference to Jesus*. Grand Rapids: Baker Book House, 1992, 51-71.
- 10 Grieks: hina mē skotia humas katalabēi. In Joh. 6,17 hebben sommige handschriften in plaats van skotia èdè egegonei (Het was al donker geworden) de variant katelaben de autous hē skotia (De duisternis had hen overvallen). Zie verder Van Houwelingen, Johannes, 46-47. In zijn recente Johannes-commentaar wijst Hartwig Thyen erop dat katalambanein met ontkenning in vers 5 niet mag worden opgevat als synoniem van paralambanein met ontkenning in vers 11 (Das Johannesevangelium [Handbuch zum Neuen Testament], Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, 74). Dit lijkt wel gebeurd te zijn in de NB.
- 11 Aansluitend bij de Griekse teksteditie van Nestle-Aland.
- 12 Vergelijk verder over 'komen in de wereld' Jezus' eigen uitspraken volgens Joh. 16,28; 18,37 en de verwachtingen van mensen volgens Joh. 6,14; 11,27.

Broek op Langedijk - bedankt voor beroep:
R.P. Heij te Driebergen-Rijssenburg

Heemse - beroepen: J.H. Dunnwind te Terneuzen

Katwijk - nieuw adres: ds. R.D. Anderson,
Duinoord 5, 2224 CA Katwijk, tel: 071-
4016048, e-mail: r.d.anderson@hetnet.nl

Psalmen voor Nu (1)

kerk en muziek

Sinds een aantal maanden wordt mij regelmatig gevraagd wat ik vind van *Psalmen voor Nu*, het project waarbij men de psalmen opnieuw vertaalt en op popmuziek toonzet. In de vraag klinkt nogal eens erg weinig vertrouwen door dat er een positieve reactie uit de mond van deze hymnoloog/organist kan vloeien.

J. Smelik ■

121. Waar komt mijn hulp vandaan?

En wanneer ik dan oprecht antwoord dat ik het een goed en mooi project vind, is de verbazing van het gezicht van de vragensteller af te lezen. Inwendig moet ik dan best even grinniken om de vooroordelen en beeldvorming die weer eens gelogenstraft worden.

Maar er is ook bij mij verbazing. Want hoe zou iemand die de psalmen liefheeft, een dergelijk project negatief kunnen beoordelen? Alleen al vanwege de doelstelling heeft het project *Psalmen voor Nu*, dat in de zomer 2002 gestart is op initiatief van dichter-journalist Rien van den Berg, vanzelfsprekend mijn sympathie.

Men beoogt de oude psalmen toegankelijk te houden voor hedendaagse generaties (vooral jongeren). Daartoe wordt gezocht naar taalkun-

dige en muzikale vormen die aansluiten bij de culturele leefwereld van die generaties.

Zestien psalmen werden in april van dit jaar officieel gepresenteerd. Bij uitgeverij Boekencentrum te Zoetermeer verschenen toen twee uitgaven onder de titel *Totdat het veilig is*: een cd en een boek-met-cd. Op de cd staan zestien psalmen. In het boek-met-cd wordt uitvoerig verantwoording afgelegd over opzet, werkwijze, uitgangspunten en doelstellingen van het project. Daarnaast bevat het boek de zestien psalmteksten die elk voorzien zijn van een toelichting door de dichter en componist van de desbetreffende psalm.

Op de cd die bij het boek geleverd wordt, staan behalve een uitvoering van de zestien psalmen, ook bestanden met een pianozetting en gitaar-

grepen. Sinds juli 2004 verschijnt er trouwens maandelijks een nieuwsbrief waardoor men op de hoogte kan blijven over ontwikkelingen van het project.

Met de medewerkers van het project deel ik de liefde voor en waardering van de psalmen als liederen die van essentiële betekenis (moeten) zijn voor het geloofsleven: "Wij geloven dat een kerk die de psalmen verliest, een verlies lijdt dat met geen rijkdom aan andere liedteksten helemaal te compenseren is" (pag. 9). Zo zit dat.

De combinatie psalmen - popmuziek ('lichte muziek') is geen novum. Een paar voorbeelden. In de jaren zeventig was psalm 137 een heuse discotijd doordat de popformatie Boney M nummer 1 van de hitlijsten haalde met het lied 'By the rivers of Babylon'. Op het album *Under a Blood Red Sky* (1983) van de popgroep U2 stond het nummer '40' waarvan de tekst ontleend was aan de veertigste psalm. En een paar jaar geleden zette de bekende Amerikaanse country-zangeres Dolly Parton een eigen bewerking van psalm 23 op haar cd *For God and Country* (2003). Intensiever en ook vanuit een christelijke overtuiging is de Australische band Sons of Korah bezig met een psalmenproject.

Psalmen voor Nu is - voorzover ik weet - wel het eerste *Nederlandstalige* project waarin alle psalmen herdicht én op lichte muziek getoonzet worden. Er wordt naar gestreefd om te komen tot een volledig Nederlandstalig pop-psalter (als ik het psalmen op popmuziek zo even mag afkorten), dus met alle 150 psalmen. In het boek *Totdat het veilig is* wordt een paar keer beweerd dat een 'compleet

psalmboek' tot nu toe slechts voorhanden is in de "muziektraditie van de zestiende-eeuws Genève" (pag. 9) en dat de psalmen onder druk staan "omdat ze alleen maar in zestiende-eeuwse melodieën beschikbaar zijn" (pag. 18).

Dat klopt niet. We beschikken allang over een paar Nederlandstalige psalters die geen gebruikmaken van de Geneefse melodieën. Ik wijs op het *Boek der Psalmen* (1975), uit het Hebreeuws vertaald door Ida Gerhardt en Marie van der Zeyde en getoonzet is door Benedictijner en Cisterciënzer monniken. Nog recent is de uitgave *Met harp en al, Psalmen van David* (1995) door Pieter Oussoren, getoonzet door Gert Oost. En dan heb ik het nog niet eens over de talloze berijmde en onberijmde psalmen die her en der in dienst- en liedboeken te vinden zijn.

Nu weet ik wel dat al deze psalmen en psalters naar taal en muziek niet aansluiten bij de cultuur waarbij het project *Psalmen voor Nu* juist wel wil aansluiten. Maar je kunt niet beweren dat er tot op heden geen Nederlandstalige alternatieven bestonden voor de Geneefse psalmen.

Lichte muziek

Het herdichten en toonzetten van psalmen kent allerlei poëtische, vertaalkundige en muzikale aspecten waaraan hier natuurlijk onmogelijk allemaal aandacht besteed kan worden. Ik houd me vooral met een paar muzikale aspecten bezig.

Het meest karakteristieke van dit project is dat de psalm-herdichtingen voorzien worden van "melodieën in de brede traditie van de moderne lichte muziek" (pag. 18). Eén van de redenen waarom men dit project opgestart heeft, is de gedachte dat de Geneefse melodieën verouderd zijn en er mede voor zorgen dat hedendaagse generaties de psalmen dreigen te verliezen. Nu is dit bepaald geen nieuw geluid: de eeuwen door is deze kritiek op de Geneefse psalmen geuit. En tot nu toe zijn alle pogingen om de melodieën te vervangen op niets uitgelopen. Vanuit dit historische besef zal men het mij niet kwalijk nemen dat ik dit project met veel interesse maar ook met enige scepsis gadesla. Maar ik gun

het project graag het voordeel van de twijfel.

In elk geval deel ik met het projectteam de gedachte dat psalmteksten niet alleen gezongen zouden mogen worden op muziek die voortkomt uit de West-Europese klassieke muziektraditie.

In dit project gaat het dus om psalmen op 'popmuziek'. Dat is lang niet voor iedereen een gewenste en welkome combinatie. Dit zal voor een deel ook aan de term 'popmuziek' liggen, want die is natuurlijk nogal beladen. Een beter bruikbare benaming is 'lichte muziek'. Het projectteam realiseert zelf ook dat het woord 'popmuziek' nog wel eens misverstanden oproept, vooral ook bij een groep kerkmensen: "*het gemiddelde popliedje kan het gewicht van een psalm niet dragen. Het wordt gecomponeerd in de hoop dat het in razend tempo een hit zal worden. De val in de vergetelheid daarna is onvermijdelijk en wordt op de koop van het succes toe genomen*" (pag. 19).

En inderdaad zijn de psalmen te kostbaar om ze als oppervlakkige consumptieproducten te behandelen, bijvoorbeeld door ze op wegwerpmuziek te zetten. Wanneer je spreekt over psalmen op popmuziek, moet je echter in de gaten houden dat 'popmuziek' een bijzonder ruim begrip is en dat er zeer uiteenlopende genres en stijlen mee aangeduid worden. Velen binnen en buiten de kerk associëren 'popmuziek' inderdaad eenzijdig met commercie, vluchtigheid en plat vermaak. Dat is niet terecht want evenals in de klassieke muziekwereld is de popmuziekwereld enorm divers. Inderdaad heb je veel oppervlakkige amusementsmuziek, endagsvliegen en muzak. Maar de wereld van de lichte muziek kent evengoed veel stijlen en genres die niet commercieel gericht zijn en die niet dienen tot ordinair vermaak en weldegelijk gericht zijn op kwaliteit en duurzaamheid. Je kunt daarom bijvoorbeeld ook niet volhouden dat klassieke muziek wel, en lichte muziek niet 'serieus' zou zijn. Zo lopen de scheidslijnen niet. De term 'lichte muziek' is dus eigenlijk ook geen gelukkige benaming. (Ik ken 'zware/serieuze' popmuziek en 'lichte/lichtvoetige' klassieke muziek.) Maar ja, dat is in de

muziekwereld nu eenmaal de meest gangbare term om de muziek aan te duiden die in onze maatschappij een belangrijke plaats inneemt maar die niet voortkomt uit de West-Europese muziektradities.

Psalmteksten en lichte muziek

Een andere vraag is of je *alle* lichte muziekgenres kunt gebruiken voor godsdienstige teksten, zoals psalmteksten. Regelmatig wordt beweerd dat geen enkele muziekstijl 'verkeerd' is en dat alle muziekgenres gebruikt kunnen worden. Zo betoogde één van de componisten van het project *Psalmen voor Nu*, Jurgen van Harskamp, in het *Reformatisch Dagblad* van 27 mei 2003 dat je met elke muzieksoort tot God kunt naderen, dat elke muzieksoort geschikt is voor de psalmen. Popmuziek moet je op zichzelf beschouwen, los van de levensstijl van popartiesten, aldus Van Harskamp.

Dergelijke geluiden zijn veel vaker te horen. Maar de materie ligt iets ingewikkelder dan hier voorgesteld wordt. Natuurlijk is het waar dat geen enkele muziekstijl, muzieksoort of muziekinstrument in zichzelf verwerpelijk is. Een drumstel is an sich bijvoorbeeld niet heidenser of heiliger dan een orgel. En bluesmuziek is niet minderwaardiger dan barokmuziek. Daarover hoeft je niet lang te discussiëren. Maar dat de vraag naar de gewenste muzieksoorten in de liturgie desondanks zoveel emotionele discussies oproept, laat eigenlijk al zien dat er meer aan de hand is.

Punt is allereerst dat je een muzieksoort doorgaans maar heel moeilijk kunt beoordelen en waarderen *los* van allerlei niet-muzikale aspecten die aan die muziek verbonden zijn, zoals de plaats waar de muziek doorgaans functioneert, de (sub)culturele setting waarbinnen de muziek normaliter klinkt en thuishoort. Anders gezegd: wat muziek of een muzieksoort voor ons '*betekent*' - in muzieksemiotische zin - is niet alleen afhankelijk van interne muzikale aspecten zoals melodie, ritmiek en instrumentarium (die in principe waarde-vrij zijn). Er spelen vrijwel altijd ook allerlei externe, culturele en contextuele factoren mee. Bij het beoorde-

len welke muziek verantwoord is in bijvoorbeeld een christelijk-liturgische context, spreken dergelijke niet-muzikale aspecten een belangrijk woordje mee.

In de tweede plaats heb je muziekgenres die specifiek voor een bepaald doel en een bepaalde functie geschreven zijn. Bijvoorbeeld: de walsen van Johann Strauß zijn gemaakt om op te dansen, niet om naar te luisteren in een concertzaal. Hetzelfde geldt voor discomuziek die primair gericht is op het kunnen dansen en waarbij de tekst in wezen van ondergeschikt belang is. In vocale genres uit de lichte muziek kun je er niet per definitie vanuit gaan dat de tekst primair van belang is. Het gebeurt even goed dat de *sound* (waarbinnen de tekstklank slechts één aspect is) een veel voornamere rol speelt. De vraag is dan of die genres wel zo geschikt zijn voor een psalmberijming. Enfin, hierover zou erg lang uit te weiden zijn. Waar het me om gaat is dat ik niet geloof dat alle muzieksoorten (of ze nu uit de klassieke of lichte muziekwereld komen) even geschikt zijn om godsdienstige teksten zoals psalmteksten te dragen. Eveneens is het m.i. wat gemakkelijk te stellen dat alle muziek bruikbaar is omdat geen muzieksoort in zichzelf verkeerd is of omdat de 'duivel niet alle goede muziek hoeft te hebben'. Als het zo eenvoudig lag, zouden er al niet eeuwenlang discussies zijn over dit onderwerp.

Het team van *Psalmen voor Nu* stelt terecht dat het doel van de psalmberijming grenzen aan de muzikale mogelijkheden stelt: *We hebben met enige regelmaat de vraag gekregen of echte rock of rap mogelijk is, als de tekst dat toeliet. Welnu, rock wel, rap niet. Niet omdat rock goed is, en rap fout, maar omdat rap onmogelijk met een grote groep gezongen kan worden. De tekst moet centraal blijven staan, de muziek moet die tekst versterken en een grote groep moet in staat zijn die tekst samen te zingen. In principe kan dus elke muziek gebruikt worden die tekstgericht is, en die met een groep gezongen kan worden.* (pag. 19).

Hieronder wil ik die twee criteria (tekstgerichtheid & zingen door groep) nader bekijken.

Tekstgerichtheid

Terecht kent men binnen het project het primaat toe aan de tekst van de psalm. Maar juist daarom is het wel jammer dat op de cd-uitvoering de uitspraak en de verstaanbaarheid hier en daar niet goed is. Vooral de uitspraak - en dus de verstaanbaarheid - van de zangeres in psalm 57 laat erg veel te wensen over. [Tussen twee haakjes: wat vreemd dat nergens informatie gegeven wordt wie de muziek op de cd uitvoeren.] Ingrijpend is dat men ook in de composities zelf elementen tegenkomt die de verstaanbaarheid en begrijpbaarheid van de tekst tegenwerken. De verhouding tussen woord en toon in psalm 90, waarmee de cd opent, vind ik ronduit slecht. Natuurlijk is het een goed in het gehoor liggende melodie en ook het arrangement zit prima in elkaar. Iedereen mag het uiteraard ook het mooiste nummer vinden. Maar wanneer je uitgangspunt is dat de muziek de tekst moet dragen en versterken, dan moet je niet accepteren dat rusten en syncopen zorgen voor onlogische cesuren in de tekst die de verstaanbaarheid van de versregels tegenwerken: *"Mijn Heer, u bent de generaties door [cesuur] een vaste plek voor ons. En u [cesuur] bent God geweest van het begin [cesuur] af aan. En nog [cesuur] daarvoor"*. Meer incidenteel doet dit zich ook voor in andere psalmen, zoals in psalm 4, strofe 1 en 3, regel 4. Ook gebeurt het regelmatig dat de melodie op verkeerde lettergrepen of op de verkeerde woorden binnen een zin accenten legt, waardoor de betekenis van de tekst er niet duidelijker op wordt, laat staan: wordt versterkt. Ik denk dus dat het project aan waarde kan winnen wanneer de makers van de psalmen in de toekomst nog meer aandacht besteden aan een goede woord-toonverhouding. Je moet op dat punt geen water bij de wijn doen. Een andere vraag is of de muziek de tekst nu ook inhoudelijk versterkt. Globaal gesproken kun je zeggen dat het muzikale idioom, het gekozen muziekgenre past bij het algemene karakter van de psalmtekst. Vooral psalm 84, 121 en 136 vind ik uit muzikaal oogpunt geslaagd. Aardig

van psalm 121 is dat de componist zich heeft laten leiden door de Geneefse melodie van deze psalm. In psalm 136 is de canontechniek gebruikt, waardoor het refrein 'God kijkt naar ons om, hij is goed' doeltreffend en functioneel een plek krijgt binnen het geheel van de psalm. Een mooie vondst. Nu weten we allemaal dat binnen één psalm dikwijls sterk uiteenlopende gevoelens en gedachten verwoord worden, van diepe ellende tot uitbundige blijdschap en alles wat daartussen zit. En in de berijmingen hebben de 'psalmdichters voor nu' dat meermalen prachtig verwoord. Wanneer ik vervolgens de cd beluister, ben ik toch wat teleurgesteld over de wijze waarop de muziek de inhoud van de tekst volgt. Wat er inhoudelijk ook gebeurt in bijvoorbeeld psalm 22, 28 of 130, de muziek kabbelt in alle coupletten op vrijwel dezelfde wijze door.

Akkoord, dat gebeurt in het Geneefse psalter, ook al kun je daar als organist via je zettingen en registraties nog veel 'inkleuren'. Maar het project biedt de mogelijkheid om totaal ongebonden aan voorgegeven strofevormen en melodieën, andere vormen te kiezen die inhoudelijk dichtter om de huid van de oorspronkelijke psalmen passen. Die mogelijkheid is tot nu toe weinig uitgebuit. Waarschijnlijk hangt dit samen met gedachte dat de *Psalmen voor Nu* geschikt moeten zijn voor samenzang. Daarover volgende keer verder.

Dr. J. Smelik is hymnoloog-musicoloog en post-doc-onderzoeker aan de Theologische Universiteit te Kampen

voor Hervormden

Nederlands Dagblad. De krant voor christenen.

Er is een krant die het dagelijkse nieuws brengt vanuit een breed christelijk perspectief. Dat is het Nederlands Dagblad. Dus niet alleen voor leden van de Protestantse Kerk, christelijk-gereformeerden of Nederlands-gereformeerden, maar ook voor u. Kijk op www.nd.nl voor meer informatie of voor een proefabonnement, of bel gratis met 0800-222 3333.

OPVOEDEN is mensenwerk

Heeft u problemen bij het opvoeden van uw kind of is de relatie tussen u en uw kind verstoord? Neem dan contact op met SGJ Toegang.

Professionele hulp voor christenen

033 - 475 33 00
www.sgj.nl

Werken is géén kinderspel

Wie geeft haar
toekomst?

Red een kind van

KINDERARBEID

Help al mee voor € 9,- of € 18,- per maand

Tel. 038 - 460 46 48

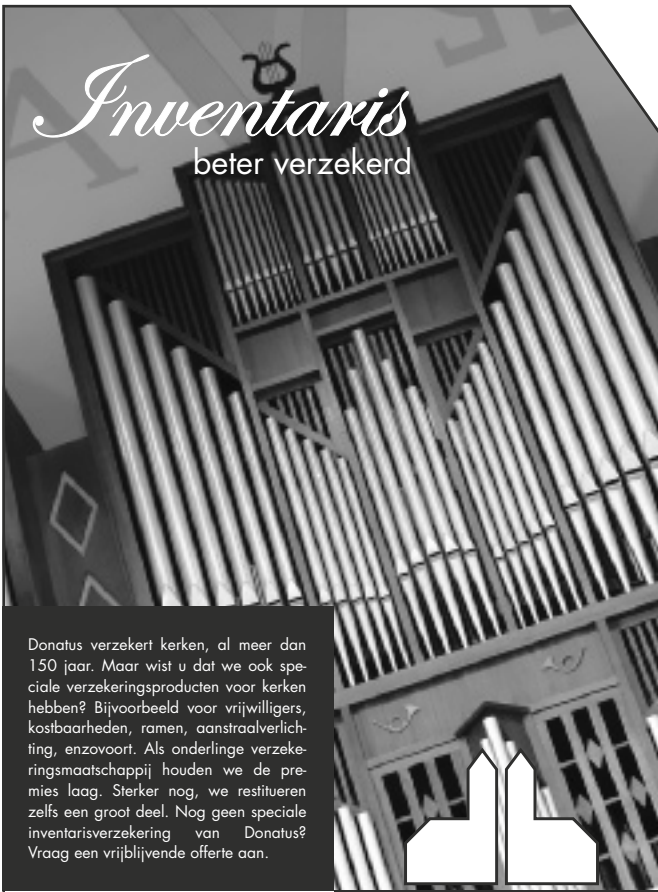
www.redeenkind.nl

Red een Kind helpt al meer dan 36 jaar kinderen in de derde wereld

George Stephensonstraat 11
8013 NL Zwolle
E-mail info@redeekind.nl
GIRO 1599333

Inventaris
beter verzekerd

Donatus verzekert kerken, al meer dan 150 jaar. Maar wist u dat we ook speciale verzekeringsproducten voor kerken hebben? Bijvoorbeeld voor vrijwilligers, kostbaarheden, ramen, aanstraalverlichting, enzovoort. Als onderlinge verzekeringsmaatschappij houden we de premies laag. Sterker nog, we restitueren zelfs een groot deel. Nog geen speciale inventarisverzekering van Donatus? Vraag een vrijblijvende offerte aan.

Postbus 500, 5240 AM Rosmalen
info@donatus.nl www.donatus.nl
tel. 073 - 5221700

donatus

Kerkgebouwen ook
beter verzekerd

Postbus 500, 5240 AM Rosmalen
info@donatus.nl www.donatus.nl
tel. 073 - 5221700

donatus

Vrijwilligers ook
beter verzekerd

Postbus 500, 5240 AM Rosmalen
info@donatus.nl www.donatus.nl
tel. 073 - 5221700

donatus

Schimpnamen-serie

Oude scheld- en schimpnamen met bijbehorende anekdotes en prachtige tekeningen van Jan Woldringh.

Schimpnamen van
Groningen € 12,50
ISBN 90 5294 301 X

Schimpnamen van
Friesland € 11,25
ISBN 90 5294 236 6

Schimpnamen van
Drenthe € 9,-
ISBN 90 5294 214 5

Schimpnamen van
Noord-Holland € 11,25
ISBN 90 5294 264 1

Schimpnamen van
Overijssel € 9,50
ISBN 90 5294 302 8

Schimpnamen van
Zeeland € 11,25
ISBN 90 5294 307 9

Schimpnamen van
Limburg € 11,25
ISBN 90 5294 303 6

Verkrijgbaar bij de boekhandel en de uitgever

Profiel Uitgeverij, Postbus 7, 9780 AA Bedum
Tel. (050) 301 21 44, info@profiel.nl, www.profiel.nl

Kerktelefonie?

Vraag de Stichting IKN om
een deskundig advies

SIKN

stichting intermediair kerktelefonie nederland

De sIKN Beheer behartigt de belangen van kerken en kerktelefoongebruikers. Dit doen we concreet door betaalbare alternatieven te bieden voor de traditionele kerktelefoon. In samenwerking met gespecialiseerde partners ontwikkelen en installeren we complete oplossingen.

Stichting IKN Beheer
Golf van Biskaje 4-a 11
3446 CP Woerden
Tel (0348) 41 09 07
Fax (0348) 41 09 47
info@sikn.nl
www.sikn.nl

De sIKN Beheer biedt drie systemen, waarmee thuisblijvers snel en relatief voordelig kunnen meeluisteren: via de kabel, via de telefoon en via de ether. Bent u zich aan het oriënteren op de mogelijkheden? Vraag ons om gericht advies of kijk voor meer informatie op onze website: www.sikn.nl. Telefonisch zijn wij bereikbaar van 12.00 - 14.30 uur.

Zendtijd voor Kerken

Kerkdienst vanuit de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt in Veenendaal-Oost via Radio 747 op zondag 20 november 2005, 17.02 uur